

Wstęp

Wprowadzenie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej od 1999 r. do szkół ścieżki międzyprzedmiotowej: Edukacja czytelnicza i medialna, a od 2000 r. przedmiotu Media w edukacji na studiach pedagogiki, jest spowodowane trzema głównymi przesłankami:

Po pierwsze, dynamicznym rozwojem mass mediów i hipermediów oraz ich dominującym znaczeniem w dokonujących się kulturowych przemianach. Media te decydują o istocie i charakterze kultury popularnej, intensyfikują procesy globalizacji, ale i sprzyjają też procesowi odwrotnemu – personalizacji produkcji i odbioru. W niebywałym zakresie upowszechniają kulturę (kultury), zaspokajają i kreują potrzeby, zainteresowania, upodobania i nie pozostają bez wpływu na stymulowanie i przewartościowanie postaw twórczych.

Po drugie, to te media pełnią dominującą rolę w edukacji – instytucjonalnej, równoległej i ustawicznej, edukacji bez granic wiekowych, społeczno-kulturowych, narodowych. Dla jednej piątej dorosłych mieszkańców Ziemi będących analfabetami są jedynym oknem na świat i wszechpotężnym źródłem informacji. Orientują w globalnych problemach świata, rozszerzają horyzonty i rekompensują brak kontaktu ze szkołą. W przypadku ludzi o wysokim poziomie wykształcenia media te mogą być odbierane ambiwalentnie, ale mogą też pełnić funkcje pozytywne łącznie z generowaniem nowych informacji i wpływać na sposób myślenia.

Po trzecie, niebywały systematyczny rozwój tych mediów, ich trudna do ogarnięcia bogata oferta programowa zróżnicowana pod względem zawartości i formy wymusza podjęcie zabiegów edukacyjnych – uczenia efektywnego korzystania z nich, poczynając od etapu umiejętności selektywnego wyboru programów do wzbogacającego ich odbioru. Zadanie to – wbrew pozorom – nie należy do łatwych, ponieważ poza rozeznaniem we wszechstronnej ofercie musi uwzględnić uwarunkowania psycho-społeczne i kulturowe odbiorcy, uczyć wprowadzenia w specyficzny język mediów, a w przypadku multimediów opanowania technologii informacyjnej, lub umiejętności porozumiewania się człowieka z komputerem i interpretacji masy informacji niezbornych i cząstkowych. Pożądanym efektem takiego selektywnego wyboru i aktywnego odbioru jest zdobycie i przyswojenie wiadomości, rozwój zainteresowań i kształtowanie pożądanych postaw społecznych.

Oferowany podręcznik składa się z czterech części napisanych przez poszczególnych autorów.

Pierwsza część „Przesłanki kulturowe edukacji medialnej” Janusza Gajdy składa się z trzech rozdziałów¹.

Rozdział I „Determinanty cywilizacyjne i kulturowe edukacji medialnej” traktuje o humanizmie jako trwałej podstawie edukacji i różnym jego rozumieniu, o megatrendach rozwoju kultury w aspekcie wyzwań edukacyjnych, podstawowych pojęciach dotyczących mass mediów i hipermediów, o roli mediów w kreowaniu sztuki i kultury popularnej; kształtowaniu tożsamości narodowej i rozumieniu innych kultur.

Rozdział II koncentruje się wokół dominującej roli mass mediów i hipermediów w kulturze i edukacji. Składa się on z siedmiu podrozdziałów dotyczących wybranych teorii i kierunków badań oddziaływania środków masowego przekazu; modeli procesu komunikowania, kulturotwórczych funkcji i sposobów manipulowania; roli mediów regionalnych w stymulowaniu rozwoju kultury, praworządności i integrowaniu środowiska; zagrożeń i szans edukacyjnych w odbiorze mediów oraz ich znaczącej i przyszłościowej roli w edukacji globalnej, instrumentalnej i autotelicznej.

W rozdziale III „Swoistość mass mediów i ich oddziaływanie wychowawcze” omówione zostały trzy okresy w badaniach i krytyce mass mediów: książka, prasa, radio, film i telewizja jako środki masowego przekazu i swoisty rodzaj sztuki. Środki te omówiono także pod kątem swego środowiska wychowawczego człowieka współczesnego.

Całość zamykają rozważania na temat aspektu moralnego i edukacyjnego granic wolności mediów w realizacji demokratycznego prawa do bycia informowanym i informowania oraz bibliografia.

Powszechne pojawienie się komputerów w szkole a także wszechobecność mediów w naszym życiu doprowadziła do powstania wielu zagrożeń w obszarze humanizmu. Jednocześnie postęp nauki a szczególnie w fizyce, cybernetyce, biologii, lingwistyce, psychologii, informatyce oraz wielu innych dziedzinach co przekłada się na praktykę społeczno – ekonomiczną i wpływa na myślenie o naszym życiu, otoczeniu, dokonały w ciągu jednego pokolenia znaczące zmiany w sposobie obserwowania i widzenia rzeczywistości. Dopełnieniem owych zmian w myśleniu i działaniu milionów ludzi był wzrost zainteresowania konsumpcyjnym stylem życia. Wszystkie te czynniki w sposób istotny przyczyniły się do permanentnych kryzysów jakim podlega edukacja. Nagle okazało się, że istniejąca od lat struktura funkcjonowania edukacji nie jest wydolna i nie potrafi sprostać potrzebom współczesności. Koniecznością stała się zmiana, która nie ma charakteru constans, lecz musi posiadać dynamiczny pierwiastek przemian odbywających się w coraz krótszym czasie. Ta sytuacja powoduje, że w szkole, jak w soczewce odbijają się wszystkie problemy z jakimi musi się zmierzyć świat. Na plan pierwszy wysuwa się problem pogodzenia edukacji

¹ Część ta stanowi uaktualniony wybór tekstów autora zamieszczonych w bibliografii – zwłaszcza jego książek, szczególnie „Środki masowego przekazu w wychowaniu”, „Edukacja bez granic” i artykułów zamieszczonych w publikacjach zbiorowych.

powszechnie wspieranej technologią informacyjną z humanistycznymi ideałami. Ma to tym większe znaczenie, że technologizacja naszego życia będąca nieodzownym elementem postępu niesie ze sobą szereg zagrożeń. Nie tylko odhumanizowuje nas, ale sprzyja powstaniu takich sytuacji, w których stajemy się podatni na sterowanie naszą świadomością przez media. Liczne badania wskazują, że istnieje możliwość oddziaływania na nas chociażby poprzez wprowadzenie różnych informacji w paśmie o częstotliwości podprogowej. Możliwość manipulowania ludźmi z pomocą mediów wzmogło zainteresowanie badaniami nad mózgiem. Dziś trudno jest rozpatrywać edukację a szczególnie edukację medialną bez uwzględnienia badań kognitywistycznych. Dlatego część druga książki poświęcona jest wybranym problemom kognitywistycznej teorii komunikacji medialnej. Rozdział IV autorstwa Bronisława Siemienieckiego poświęcony jest problemom występującym na styku humanizmu i technologii informacyjnej. Zaprezentowane zostały w nim zręby teorii edukacji medialnej uwzględniającej postęp w badaniach nad mózgiem. W rozdziale tym ukazane zostały podstawy teorii pedagogiki kognitywistycznej, ukazana została wielowątkowość i wielopłaszczyznowość kierunków i prądów intelektualnych towarzyszących współczesnej edukacji medialnej. Scharakteryzowane zostały czynniki przemawiające za i przeciw oparciu się edukacji medialnej na teorii kognitywistycznej. Wskazano zarówno mocne jak i słabe strony współczesnej teorii kognitywistycznej w odniesieniu do edukacji medialnej. W omawianym rozdziale wyodrębnione zostały cztery obszary edukacji medialnej:

- kognitywistyczna teoria komunikacji medialnej,
- teoria i praktyka kultury mass mediów,
- technologia informacyjna,
- metodyka kształcenia medialnego.

Analizując związki występujące pomiędzy humanistyką a technologią informacyjną nie sposób pominąć problemów występujących na styku twórczość a komputery. Zaprezentowane zostały zasady i funkcje komputerów w procesie twórczym.

Rozdział V opracowany przez Stanisława Juszczyka poświęcony jest analizie zjawisk społecznych i edukacyjnych związanych z komunikacją człowieka z mediami oraz wykorzystaniem globalnej sieci komputerowej a następnie komputera w edukacji². Zawiera analizę podstawowych pojęć w komunikowaniu się człowieka z mediami. Podane zostały wyjaśnienia takich pojęć jak: komunikacja, modele komunikowania się, rodzaje komunikowania, ich zasady i uwarunkowania. Czytelnik może zapoznać się z procesem wymiany komunikacji w ujęciu systemowym. Scharakteryzowane

² Rozdział V i VII stanowi uaktualniony wybór tekstów S. Juszczyka z jego wcześniejszych książek, takich jak: „Komunikacja człowieka z mediami”, „Komunikacja interakcyjna człowieka z komputerem”, „Podstawy informatyki dla pedagogów”, „Metodyka nauczania informatyki w szkole”, „Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia” oraz artykułów zamieszczonych w pracach zbiorowych.

zostały także komunikacje interpersonalne bezpośrednia i pośrednia. Szczegółowo zostały opisane nowoczesne media dydaktyczne, występujące w procesie komunikacji. Wiele miejsca poświęcono interakcji uczącego się z mediami dydaktycznymi, a w szczególności z komputerem, przedstawiając cechy rozmowy człowieka z komputerem oraz powstanie nowego języka komunikacji z tym medium. Rozdział kończą refleksje na temat sposobów korzystania z informacji medialnej oraz uwagi na temat telefonu komórkowego, który stał się już masowym środkiem w komunikacji społecznej.

Rozdział VI poświęcony jest multimediom i hipermediom w edukacji. Autor Bronisław Siemieniecki po przedstawieniu krótkiego rysu historycznego wyjaśnia pojęcia oraz występujące między nimi podobieństwa i różnice. W rozdziale omówione zostały elementy systemu multimedialnego oraz zaprezentowano strukturę dydaktyczną programów hipermedialnych. Klasyfikacja oraz obszary zastosowań multimedii pozwalają zorientować się w możliwościach i ograniczeniach ich wykorzystania w edukacji. Przykłady oprogramowania oraz rozważania na temat odbioru wiadomości w multimedialnych prezentacjach komputerowych kończą rozdział.

Część trzecia książki poświęcona jest obszarowi edukacji medialnej jakim jest technologia informacyjna w edukacji.

Potrzeba usystematyzowania wiadomości na temat procesu komunikowania się człowieka, czyli procesu najbardziej charakterystycznego i typowego dla aktywnej, intelektualnej działalności człowieka, edukacyjne i społeczne znaczenie Internetu oraz pedagogiczne problemy związane z wykorzystaniem komputera w edukacji stały się inspiracją do napisania rozdziałów VII i VIII.

Rozdział VII autorstwa Stanisława Juszczyka opisuje społeczne i edukacyjne znaczenie globalnej sieci rozległej, jaką jest Internet. Szczegółowo scharakteryzowano podstawowe usługi sieciowe takie jak: poczta elektroniczna, zdalny dostęp – czyli usługę telnet (w tym przysyłanie plików przy pomocy protokołu FTP, banki oprogramowania – czyli serwery Archie oraz informacyjne bazy danych – WAIS), najczęściej wykorzystywaną przez internautów światową pajęczynę informacyjną World Wide Web (tutaj opisano także telewizję w Internecie). Dużo miejsca poświęcono teledydaktyce, czyli technologii kształcenia na odległość, która zdobywa coraz większą popularność w wielu uczelniach na świecie; w Polsce obserwuje się także coraz większe zainteresowanie wyższych uczelni tą formą kształcenia przy wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych). Adresy internetowe najbardziej interesujących dla humanistów baz danych w Internecie mogą stanowić źródło wstępnych informacji dla każdego pedagoga. Rozdział kończą refleksje na temat społecznego znaczenia Internetu oraz procesów globalizacyjnych, stymulowanych przez technologie komunikacyjno-informacyjne.

Rozdział VIII opracowany przez Stanisława Juszczyka i Bronisława Siemienieckiego szeroko traktuje o technologiach informacyjno-komunikacyjnych wykorzysta-

nych w polskich szkołach. Przedstawiono szkic polskiej szkoły XXI wieku i omówiono zadania przed nią stojące. Szczegółowo scharakteryzowano zasady komputerowego wspomaganie procesu kształcenia. Za ważne uznano przedstawienie korzyści oraz zagrożeń pedagogicznych wynikających z wykorzystania nowoczesnych mediów. Omówiono także rolę technik informacyjnych w profilaktyce, diagnostyce i terapii dzieci z zaburzeniami w czytaniu i pisaniu. Uznano wagę edukacji osób niepełnosprawnych, dlatego szeroko przedstawiono rolę nowych technologii informacyjnych w kształceniu i rewalidacji dzieci i osób dorosłych z dysfunkcjami słuchu, wzroku, ruchu i upośledzeniem umysłowym. Rozdział kończą rozważania dotyczące wykorzystania komputera w zarządzaniu szkołą oraz edukacyjne wykorzystanie szkolnej pracowni komputerowej.

Część czwarta dotyczy metodyki wykorzystania technologii informacyjnej w edukacji medialnej. Autor Kazimierz Wenta koncentruje się na zagadnieniach węzłowych. Ukazuje odmienność metod kształcenia w technologii informacyjnej. Następnie omawia funkcje wykorzystania technologii informacyjnej, aby przejść do prezentacji zasad kształcenia. Na zakończenie wymienia metody dydaktyczne opierając się na koncepcji wielostronnego nauczania-uczenia się W. Okonia. Wyprowadza z nich metody, które można stosować w edukacji medialnej.

Reasumując, książka jest prezentacją teorii i praktyki edukacji medialnej. Autorzy starali się zaprezentować wszystko, co najnowsze w edukacji medialnej. Usystematyzowali obszary tej edukacji wprowadzając czytelnika w problematykę trudną dopiero rozpoznawaną przez naukę. Badania w obszarze kognitywistyki otwierają tajemnice naszych zachowań, a budowa „inteligentnych domów” „inteligentnej pracy” wyprzedza naszą wiedzę o wpływie mediów na człowieka. Dlatego oddajemy naszą książkę w ręce Czytelnika w przekonaniu, że przyczyni się ona do wzrostu zainteresowania tą problematyką. Kierujemy ją przede wszystkim do nauczycieli, wychowawców i studentów wszystkich kierunków nauczycielskich. Uważamy także, że książka może być interesująca dla rodziców pragnących dowiedzieć się więcej na temat edukacji medialnej.